

Met de afvalberg die ziekenhuizen produceren, kunnen ze meer problemen veroorzaken dan oplossen. **Roos Bleckman** en **Schelto Kruijff** proberen met hun team in het UMCG het tij te keren. Dankzij de viral video van kunstenaar **Maria Koijck** is ook de buitenwacht overtuigd geraakt van de noodzaak.

De fik in de medische wegwerpcultuur

W aarschijnlijk staan weinig mensen stil bij het afval dat voor hen wordt geproduceerd als ze in het ziekenhuis liggen voor een operatie: een gemiddelde operatie levert zo'n twaalf kilo afval op. Het aandeel van ziekenhuizen in de CO₂-uitstoot van Nederland is acht procent. 'Dat is meer dan de luchtvaart uitstoot,' zegt Schelto Kruijff, hoogleraar en oncologisch chirurg in het UMCG. 'Maar vaak is het sentiment dat de zorg heel belangrijk is en we niet moeten zeuren over een beetje afval. In het UMCG proberen we een mindswitch te maken, zodat we minder afval en CO₂ produceren.' 'In de jaren zestig van de vorige eeuw zijn de ziekenhuizen de omslag van herbruikbare naar wegwerpproducten ingegaan', vertelt Roos Bleckman, arts-onderzoeker medische oncologie in het UMCG. 'De ziekenhuizen konden de toenemende zorgvraag niet aan en disposables (wegwerpmaterialen) bleken makkelijker en goedkoper dan herbruikbare producten. Tegenwoordig is alles wegwerp: van de steriele doeken om de patiënten tijdens operaties af te dekken tot handschoenen en scharen.'

Celstofmatje

Als er één product symbool staat voor de wegwerpcultuur in ziekenhuizen, is dat het celstofmatje. Deze matjes worden bij operaties gebruikt om bloed en andere vloeistoffen te absorberen. Jaarlijks worden in het UMCG maar liefst 325.000 matjes gebruikt – ook als er niets te absorberen valt. 'Ze worden zelfs gebruikt om prettig op te staan, als tochtstrip of als kussensloop', zegt Bleckman. 'Daarvoor zijn ze natuurlijk niet bedoeld.' Na

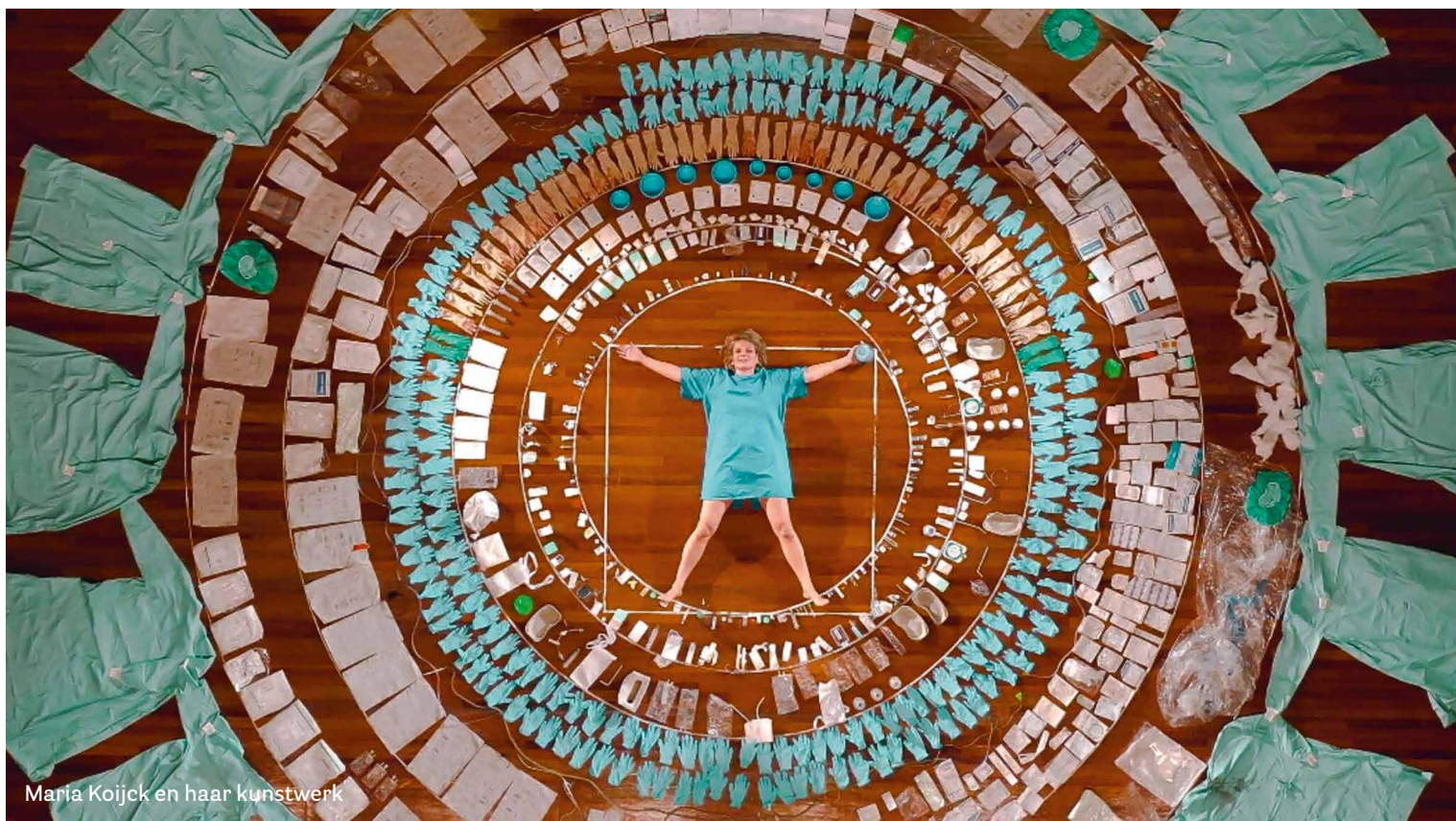
'Verpleegkundigen doen wegwerphandschoentjes aan om de gordijnen op de zalen te sluiten'

eenmalig gebruik gaan de matjes 'in de fik', in een speciale afvalverwerkingsinstallatie, zoals alle medisch afval, , vertelt Kruijff. Het project 'Een duurzamere inzet van het celstofmatje op de operatiekamer' moet in het UMCG leiden tot een blauwdruk om het gebruik van wegwerpartikelen uit te bannen dan wel sterk te verminderen; als dat met het celstofmatje lukt, lukt dat met andere wegwerpartikelen ook, is de gedachte. Dat betekent bijvoorbeeld dat de matjes alleen worden gebruikt waarvoor ze bedoeld zijn. 'We hebben indicaties opgesteld voor zowel wegwerp- als wasbare matjes. Als er veel

vochtverlies is, gebruiken we liever een wegwerpexemplaar. Want je kunt niet met een druppel, wasbaar matje over de gang lopen om dat in een waszak te doen, die dan bloed doorlekt. Maar voor indicaties waarbij weinig bloedverlies te verwachten valt, zou je een wasbare kunnen gebruiken. Dus bijvoorbeeld bij het inbrengen van een katheter of om bepaalde apparatuur te beschermen.' De zoektocht naar een duurzamer alternatief is niet eenvoudig. 'Een wasbaar matje of een wegwerpmatje met gerecyclede grondstoffen klinkt prachtig, maar als je de Life Cycle Analysis doorrekent, dus de milieubelasting van het delven van de grondstoffen tot en met het transport en eventueel wassen van het eindproduct, valt het vinden van een duurzaam alternatief vaak tegen', zegt Kruijff. 'Het is bijna altijd het beste om het gebruik te verminderen.'

Gezond verstand

Voor dat laatste is het belangrijk om je gezonde verstand te gebruiken, zegt Bleckman. 'Bij sommige darmoperaties waarbij heel veel ontlasting vrijkomt, kun je je afvragen in hoeverre je de patiënt moet afdekken met steriele doeken, aangezien ontlasting niet bepaald steriel is.' Kruijff vertelt dat hij met een student de proef op de som nam en bij zijn operaties veel afdek-materiaal gebruikte. 'Daarna hebben we de hoeveelheid wondinfecties bijgehouden. Tussen beide situaties bestond geen verschil en de zorgverleners gaven aan er geen problemen mee te hebben.' Inmiddels hebben Kruijff en Bleckman met een groep collega's een stappenplan opgesteld. 'De chirurgen en OK-assistenten

Maria Kojck en haar kunstwerk

nemen samen de OK-protocollen door. Daarin wordt omschreven uit welke stappen een operatie bestaat en wat ervoor nodig is. De afdekdoeken komen in standaard, steriel verpakte pakketten. Nu worden bij sommige operaties twee van de vijf doeken ongebruikt weggegooid, terwijl er ook pakketten met drie doeken zijn. Dus het moet worden herbeoordeeld of we voor een operatie nog het meest passende pakket gebruiken. Bij een pilot bij hoofd-hals chirurgie bleek dat we twintig procent minder afdekdoeken kunnen gebruiken, met een kostenbesparing van dertig procent.

Kunst van zes vuiniszakken

Kunstenaar Maria Kojck schrok zich te pletter van al het afval toen ze in 2020 met borstkanker in het ziekenhuis werd opgenomen voor een borstamputatie. 'Ik ben oud-verpleegkundige en in mijn tijd, 35 jaar geleden, was bijna alles nog herbruikbaar. Nu is alles wegwerp, zelfs de armband van de bloeddrukmeters. Verpleegkundigen doen wegwerphandschoentjes aan om de gordijnen op de zalen te sluiten.'

Na een tweede ingreep, een borstreconstructie, gebruikte ze al het OK-afval in een video. 'Ik ben ontzettend gelukkig dat ik zo goed geholpen ben, maar ik zet wel vraagtekens bij de paradox: hoeveel afval is er wel niet gemaakt om mij beter te maken?' De tien

uur durende operatie leverde zes vuiniszakken op – geen huis-tuin-en-keuken-vuiniszakken, maar extra grote – met in totaal tegen de dertig kilo afval. 'De chirurg honoreerde mijn verzoek om het afval mee te nemen, want ze zei zelf ook: "Je wilt niet weten hoeveel afval er in de operatiekamer wordt gegenereerd".'

Kojcks video, waarin ze te midden van al het afval ligt, is inmiddels miljoenen keren bekeken op YouTube. 'Toen mijn video uitkwam en viral ging, wist ik niet wat me overkwam. Ik kreeg heel veel positieve reacties uit de zorg. Uit de anesthesie en van de chirurgen. Die hadden eindelijk materiaal om te laten zien waarom het anders moet in de OK.'

Enorme opgave

In de medische wereld is men dus doordrongen van de noodzaak om de afvalberg sneller te laten krimpen dan de ijskappen smelten. 'Toch ervaart Kruijff weerstand bij het verminderen van de afvalstroom. 'Je moet tegen de stroom in zwemmen. De inkoop, de ziekenhuishygiënist, niemand zit hierop te wachten. Goedkoop toekomstig afval bestellen, gebruiken en weggooid is het makkelijkst.'

Daarom zal Kruijff zijn oratie 'Duurzaam innoveren is groen opereren' op 19 januari 2024 aan dit onderwerp wijden. 'Mijn

oratie gaat over de enorme opgave om de OK duurzamer te maken. De gezondheid die we in ziekenhuizen creëren, heeft vaak een minder groot maatschappelijk effect dan mensen inschatten. Als alle kinderen sporten of we alle suiker uit de supermarkt weghalen, behaal je grotere gezondheidseffecten. Daarom moeten we met het gebruik van deze enorme hoeveelheid grondstoffen in de ziekenhuizen oppassen dat de maatschappelijke schade van onze ziekenhuizen niet groter wordt dan de opbrengsten.'

Joost Bijlsma (1970) / rechten 1995 en Cathy van Beek

Heel de zorg – Routes naar duurzamer, gezonder en beter

De Nederlandse zorg is een van de vervuilendste ter wereld. Leer van duurzame zorgpioniers. € 26,95